

AUSIÀS MARCH I VICENT ANDRÉS ESTELLÉS TRADUÏTS A
L'ALEMANY

Ausiàs March: *Gedichte* (katalanisch und deutsch),
Domus Editora Europea. Frankfurt, 1993.

Vicent Andrés Estellés: *Gedichte* (katalanisch und deutsch).
Domus Editora Europea. Frankfurt, 1993

Aina Maria Lenzen

Dos poetes valencians, Ausiàs March i Vicent Andrés Estellés, van ser presentats el darrer any 1993 al públic alemany, mitjançant les traduccions realitzades per Hans-Ingo Radatz. No solament a títol informatiu pretenc sintetitzar el contingut d'ambdós volums en aquest article, ans també a fi de recomanar-los als romanistes i catalanòfils versats en la llengua alemanya, per tal com constitueixen unes traduccions excel·lents i perquè les introduccions que inclouen ens fan sabedors dels supòsits més actuals en la investigació de les obres dels esmentats poetes.

Amb la present traducció dels Cants d'Ausiàs March triats per a aquesta antologia, esdevé assequible al lector alemany una part prou representativa de l'obra d'un dels poetes més importants de la lírica catalana, la qual cosa constitueix una fita especialment lloable, ja que fins ara, afirma Hans-Ingo Radatz, fora de la península ibèrica no s'havia esmerçat l'atenció que es mereix Ausiàs March. El volum, de format de butxaca, està fornit d'una introducció a l'obra i a l'època del poeta valencià, on hi són tractats aspectes culturals i específicament literaris i també aspectes històrics que sens dubte van exercir una certa influència en la producció literària d'Ausiàs March. La part central del llibre la constitueix la traducció de deu poemes d'Ausiàs March, l'últim dels quals és el *Cant Espiritual*. Conclouen el llibre un glossari amb la totalitat de paraules que concorren en els poemes traduïts i una bibliografia escollida de literatura secundària, antologies, interpretacions de poemes solts i traduccions al català modern i a l'anglès.

La introducció conté dades i informació d'interès no solament per

al públic alemany, ans també per als lectors habituals de la poesia d'Ausiàs March, tant per la valoració general que en fa Hans-Ingo Radatz com pel fet de presentar els resultats de les darreres investigacions. Ens assabentem, per exemple, que ja des de 1893, des que Otto Denk inicià les seves investigacions, els romanistes alemanys senten un viu entusiasme per Ausiàs March. Denk redactà una història de la literatura catalana antiga on protestà pel costum de presentar Ausiàs March com el Petrarca valencià, reivindicant-li un estil i un valor personals i únics. Hans-Ingo Radatz fa una breu exposició de la lírica catalana abans d'Ausiàs March, tot comparant la tradició trobadoresca en voga a l'època medieval a Catalunya amb el trencament que representa l'obra d'Ausiàs March, sobretot pel fet d'haver escrit conseqüentment en llengua catalana i per la seva exigència de sinceritat, la qual actitud va contribuir a què rebutgés trets occitans en la seva genuïna dicció. Un indici del trencament que aconsegueix Ausiàs March envers la tradició trobadoresca és el concert entre els conceptes *muller* i *aimia* en els *Cants de mort*, obra sobre la qual, per cert, se suposa actualment que Ausiàs March la dedicà a la seva segona dona, Joana Escorna, en commemoració de la seva mort. En relació amb l'exigència de sinceritat d'Ausiàs March, Radatz planteja com a problemàtic el supòsit de relacionar el pensament del poeta valencià amb la religió, per tal com Ausiàs March ens transmet una idea abstracta de Déu difícil de fer-la congregar amb determinats motlles. Segons els resultats de les darreres investigacions sobre l'obra d'Ausiàs March, el seu cristianisme constitueix més aviat un patrimoni cultural que no pas un sistema de valors assimilat i sentit de debò. L'experiència personal és sempre la coordinada de més pes, a partir de la qual es desenvolupa la seva lírica: aquesta experiència, la qual, en el seu cas, qualla en un sentiment de fracàs, impregna no solament les seves relacions amoroses, ans també les seves relacions amb Déu. Aquest dilema, base de la tensió a l'obra d'Ausiàs March, pot ésser considerat, afirma Hans-Ingo Radatz, com l'encontre de dos mons incompatibles en la seva personalitat: d'una banda, l'escolàstica medieval; d'una altra, la mentalitat antropocèntrica del Renaixement. Quant a l'estat de la investigació biogràfica, Hans-Ingo Radatz ens informa de l'existència d'un document descobert fa poc, segons el qual fou a la ciutat de València on Ausiàs March va néixer i no pas a Gandia, com els estudiosos de la seva obra havien suposat fins ara.

El traductor consolida l'estreta relació de la versió alemanya amb el text original mitjançant cinc puntals diferents: (1) una introducció general a cada poema concret, seguida (2) d'una interpretació en prosa del contingut, (3) un glossari al final del volum, on hi trobem

les formes verbals finites i els plurals i femenins irregulars que concorren en els textos amb una menció particular per tal de facilitar-ne l'ús. Finalment, (4) la traducció pròpiament dita, la qual respecta la mètrica decasil·làbica característica de la lírica d'Ausiàs March, ajustament que constitueix el puntal número (5), per tal com aferma la subjecció de la traducció a l'original, tot reproduint-ne parcialment l'estructura rítmica. Aquestes diferents suports permeten una certa llibertat al traductor per a conformar el text alemany d'una manera reeixidament elegant i coherent. El contingut, doncs, queda ben respallat i, en conseqüència, solucions més aviat lliures com la traducció de *delit* per *Erquickung* (pàg. 48) vénen plenament justificades per raons intrínseques a la versió alemanya i pel manteniment del metre: en última instància, el lector sempre té la possibilitat de consultar la traducció literal en el glossari.

La traducció dels poemes de Vicent Andrés Estellés inicia la sèrie de volums de poesia catalana que presenta l'editorial Domus Editoria Europaea. Vicent Andrés Estellés era fins ara un poeta gairebé desconegut als països de parla alemanya, tot i que un important diccionari alemany de literatura, *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, li dedica un article de tres columnes.

Un dels motius decisius que el traductor addueix per a explicar aquesta poca difusió és el fet que Estellés va escriure en català. Hans-Ingo Radatz tematitza aquí el perquè de més d'un malentès sorgit a Alemanya entorn de la cultura catalana: tothom sap que existeixen unes entitats anomenades Catalunya, País Valencià, Illes Balears, etc., però també gairebé tothom ignora l'existència d'una cultura comunitària diferenciada de la castellana, és a dir, l'existència del que en diem el fet català.

L'aclariment que formula Hans-Ingo Radatz sobre aquesta problemàtica peca d'ésser un xic rudimentari: Radatz considera un factor com a mínim tan important com el franquisme la tendència (en el seu text se sobreentén a Alemanya) a identificar les fronteres estatals amb les eventuais fronteres culturals d'un país, la qual confusió dificulta evidentment la difusió de la literatura catalana. Tanmateix, la llengua alemanya també s'estén per més d'un estat i, en un d'aquests estats, a Suïssa, posseeix condició de cooficialitat amb tres llengües. I això ho saben tots els alemanys amb un cert nivell cultural. D'altra banda, l'existència d'una cultura basca dins l'Estat espanyol és també coneguda per tothom, ni que siga perquè malauradament el soroll de les bombes s'ha deixat sentir ben lluny. Potser es tracta, doncs, d'una ignoràcia relativa específicament als

la resta d'Europa és molt deficient. Potser caldria cercar les raons d'aquest malentès en els mecanismes estables, potents i xucladors, que disposa l'estat espanyol per a difondre la seva cultura castellana presentant-la –per ommissió de les altres–, com a estatal; d'altra banda, en els mecanismes, certament més dèbils i potser no gaire agosarats, de les institucions catalanes per a mostrar-se com a entitat cultural diferenciada. Quant al paper que pugui haver-hi jugat el franquisme, és sens dubte difícil de valorar-ho amb exactitud i, de ben segur, no és aquí el lloc escaient per a fer-ho, ni l'autora d'aquesta ressenya la persona pertinent. Tanmateix, em sembla important tenir en compte que, tot i que el franquisme sovint és sobrevalorat –tal com recalca Hans-Ingo Radatz–, constituint un fàcil subterfugi, cal tanmateix no menystenir el seu ròssec pernicios per a la cultura catalana i també per a la seva difusió arreu d'Europa. En qualsevol cas, no crec que sigui correcte comparar la importància del pes nociu del franquisme amb la del desconeixement actual per part dels alemanys de la realitat política i cultural dels Països Catalans: em sembla una comparació erradívola d'un fenomen infraestructural amb un de supraestructural.

Força interessant resulta la presentació de l'obra de Vicent Andrés Estellés pels paral·lelismes que estableix Hans-Ingo Radatz amb escriptors alemanys: amb Gottfried Benn, el qual també tracta temes i conceptes insòlits en la lírica; amb Peter Rühmkorff i amb Robert Gernhardt, pel fet d'emprar també elements de la llengua quotidiana, amb Franz Kafka, per la seva actitud envers el fet d'escriure, el qual no és simplement una ocupació més en la vida, ans una manera de viure. Fins a quin punt el xoc que representa la poesia d'Estellés és intencionat o no –Radatz afirma amb convicció que no–, és certament discutible. Nogensmenys està clar que les imatges i els conceptes d'Estellés sovint són sorprenents i xocants per al lector, xoc que retrontolla en ésser traduïts a la llengua alemanya. En aquest sentit pot considerar-se la traducció dels seus poemes a l'alemany com un repte per a una llengua i per a uns lectors lligats a una mentalitat ben diferent de la catalana.

Quant a la traducció pròpiament dita, Radatz segueix la mateixa directriu que en el volum d'Ausiàs March, a saber, atènyer-se sobretot a la configuració d'un text coherent, d'acord amb el seu contingut general del poema i amb les possibilitats pròpies de la llengua alemanya. Així, doncs, trobem algunes correspondències no literals però que segurament obeeixen els esmentats criteris: "amb un tacte suau" - "vorsichtig tastend" (pàg. 54); "un lloc inabastable" - "Ein unermßlicher Ort" (pàg. 64). En certs casos hauria estat possible

trobar una solució més a prop dels matisos que conté la versió original però que hagués pogut provocar un efecte prosaic en el context alemany: "despertar la casa sense el fill" - "nur die Wohnung zu wecken, ohne das Kind" (pàg. 54); "com deu d'estar a aquestes hores" - "so wie es nun daliegen muß" (pàg. 56). Al meu entendre, en aquests darrers exemples podem observar una certa disparitat isomòrfica entre l'original i la traducció: mentre que el text català és ben explícit quant a la significació del verb *deure* i quant al sentit atributiu del sintagma nominal sense el *fill*, en la traducció a l'alemany s'hi perfila una ambivalència semàntica: és el fill a dins o a fora de la casa?, ha de jeure el fill d'una manera determinada perquè no disposa de cap altra alternativa o jeu així probablement encara que hom no ho pugui verificar? Algunes de les solucions trobades per Hans-Ingo Radatz són força encertades, per tal com moltes expressions de la llengua quotidiana són especialment difícils de traduir. Per exemple: "me'l fot" - "zieh's mir rein" (pàg. 100). En alguns casos Radatz explota enginyosament les possibilitats de la llengua alemanya, d'acord amb permissió contextuals, per exemple, en la formació del clímax "*trinken / trinken / saufen*" (pàg. 103), mentre que en el text en català només hi figura l'expressió "beure". La manca d'una fe d'errates impedeix de justificar, criticar o deixar simplement de banda certs aspectes problemàtics, com per exemple les següents traduccions: "Et recorde, em recorde" - "Ich denke an dich, ich denke an dich" (pàg. 48); "La casa, ara sí" - "Und dann, die Wohnung" (pàg. 54) - "Und nun, die Wohnung" (pàg. 30), "saint jean-des-pins era una fira" - "saint jean-des-pins war des nachts ein jahrmarkt" (pàg. 162). Tanmateix, es tracta de problemes secundaris que no afecten en absolut la bona qualitat de les traduccions.

En general, pot dir-se d'ambdós volums que Hans-Ingo Radatz aconsegueix, tot seguint criteris de fidelitat envers el contingut, de reproduir en la llengua alemanya quelcom tan subjectiu però tan essencial en la poesia com són les connotacions de bellesa sonora de les paraules que configuren el text. Dos llibres, en fi, que sens dubte trobaran cabuda i ressò no solament a les biblioteques dels catalanòfils alemanys.